

КРИЗОВІ ЯВИЩА ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

В статті розглядаються проблеми кризових явищ економіки країни та підприємств зокрема. Визначення глибини економічної кризи для впровадження антикризових заходів.

Ключові слова: реформування, економічні відносини, ринкові відносини, індустрія, виробництво, виробнича потужність, рентабельність, фінансові ресурси, економічна криза, санація, витрати, конкуренти, платоспроможність, податкове законодавство.

Постановка проблеми. Реформування економічних відносин в Україні спрямовано на створення і розвиток різноманітних форм господарювання, заснованих на різних формах власності. Його мета полягає в побудові соціально орієнтованої економіки на основі останніх досягнень науково-технічного прогресу, виході на світовий ринок та входженні в Європейське економічне співтовариство.

Перехід України до ринкових відносин відбувається вже протягом багатьох років.

Це дозволяє говорити про його результати, тим більш, що за цей же період постсоціалістичні країни Східної Європи та Балтії досягли в цьому напрямку помітних успіхів.

В Україні цей перехід виявився дуже складним та суперечливим. Процес реформування економіки країни не дав бажаних результатів, більш того, він став багато в чому руйнівним і протягом останніх років загальний стан в економіці України суттєво не поліпшується. Крім того, як показала практика, перехід до нових умов господарювання потребує значно більшого часу, чим це передбачалося раніше.

Проблемі реформування промисловості присвячені численні публікації вітчизняних (Афонін І.В., Воронцовський А.В., Гризунов В.П., Покропівний С.Ф., Іванов Ю.Б., Кононенко В.М., Савицька Г.В, Туган-Барановський М.І.) і зарубіжних авторів (Ворст І, Ревентлоу П, Глазл Ф, Грей К, Грекхем Х.Т., Дейли Дж., Хейнеман Н.Ф.).

Україна вже давно стала індустріально розвинутою державою. Але на початок реформ промисловість України складала промислові підприємства - гіганти. У дореформовий період ряд галузей її економіки, зокрема важкої промисловості, випускав продукції на душу населення більше, чим відповідні галузі розвинутих країн, наприклад, США. Тому у ході проведення економічних перетворень у країні найбільш постраждали саме великі промислові

підприємства. У роки існування СРСР їх будівництво в певній мірі було виправдано, оскільки саме на великих виробництвах досягається найбільша рентабельність, найбільш ефективне використання виробничих потужностей, а також можливість проведення масштабних науково-дослідних і проектно-конструкторських робіт. Крім того, великі промислові підприємства складають фундамент економіки будь-якої розвинутої країни і в першу чергу визначають місце держави в системі господарських міжнародних відносин. У той же час вони є дуже інертними з точки зору зміни асортименту продукції, що виробляється, а з втратою навіть невеличкої частки споживачів відчувають значні фінансові труднощі. Крім того, у розвинутих країнах такі підприємства функціонують у ринковому середовищі з відповідною законодавчою базою і у тісному зв'язку з переважно великим числом дрібних фірм і компаній. Фактична відсутність таких умов і обумовила те, що промисловість України виявилася не готовою до ринкових відносин.

Викладення основного матеріалу дослідження. В умовах реформування економічної системи, формування нових економічних і фінансових відносин в державі кожне підприємство, що функціонує в конкурентному ринковому середовищі (незалежно від його фінансового стану і положення серед конкурентів), може стикнутися з проблемою появи реальної загрози банкрутства. Для забезпечення соціально-економічного розвитку підприємства та його фінансової стабілізації передусім слід визначитися з основними цілями та напрямками фінансової політики. Слід акцентувати увагу, що при вирішенні проблем функціонування, розвитку та фінансової стабілізації підприємств необхідно боротися не з наслідками, а з причинами виникнення та розростання кризових явищ.

З метою мобілізації фінансових ресурсів та оптимізації їх використання необхідно здійснювати аналіз та економію витрат шляхом постатейного контролю за витрачанням коштів; планувати вхідні та вихідні грошові потоки на підприємстві; фінансувати інвестиційні та інноваційні проекти і програми; визначати потребу в капіталі для фінансування необоротних та оборотних активів підприємства; робити пошук можливих джерел фінансування санаційних заходів, наприклад, або від продажу частини майна боржника, або від грошових надходжень у вигляді інвестицій або кредитів і таке інше.

В існуючих дослідженнях щодо проблем здійснення санації суттєве місце посідає розробка ефективного дієвого механізму її проведення, як організаційного, так і фінансового. Організаційний механізм включає розробку етапів проведення фінансового оздоровлення підприємств, тобто його основою є використання „класичної моделі санації”, на підставі якої і розробляється механізм фінансової стабілізації суб'єктів господарювання. Процес санації підприємства починається з ідентифікації фінансової кризи та проведення її причинно-наслідкового аналізу [1, с.157].

Економічна криза підприємства виникає тоді, коли воно з прибуткового стає збитковим. Фактори, які можуть призвести до економічної кризи на підприємстві, поділяють на зовнішні, які не залежать від діяльності підприємства, та внутрішні, що залежать від організації роботи самого підприємства. Здатність підприємства пристосуватись до змін зовнішніх і внутрішніх факторів може бути гарантією не тільки виживання, а й розвитку виробництва.

Головними зовнішніми факторами економічної кризи на підприємстві можуть бути:

- спад кон'юнктури в економіці в цілому;
- зменшення рівня доходів у населення і зниження купівельної спроможності;
- політична нестабільність і спрямованість політики держави, що позначається на рівні інфляції;
- нестабільність господарського та податкового законодавства;
- нестабільність фінансового та валютного ринків;
- розвиток науки і техніки, його вплив на процеси виробництва товарів та їх конкурентоспроможність;
- кризові явища в окремій галузі;
- сезонні коливання;
- посилення монополізму на ринку;
- дискримінація підприємства органами влади та управління;
- можливі конфлікти між засновниками підприємства (власниками).

Зовнішні фактори, що можуть вплинути на виникнення кризи, мають більшою мірою стратегічний характер. Вони зумовлюють економічну кризу підприємства при неправильному або несвоєчасному реагуванні на них, тобто за недосконалого функціонування системи своєчасного попередження та реагування з недопущення кризи.

Безперечно, що боротися з кризою, яка охоплює національні масштаби, окремо взятому підприємству не під силу, але проводячи гнучку політику в своїй діяльності, воно здатне значно пом'якшити негативні наслідки загального спаду в економіці.

Внутрішні фактори, які визначають можливі кризові явища, можна систематизувати і згрупувати таким чином:

- низька організація служби менеджменту;
- організаційна структура виробництва, яка не відповідає вимогам часу;
- недостатній рівень кваліфікації персоналу;
- недоліки в організації виробничої сфери;
- прорахунки у використанні ресурсного потенціалу;
- недостатній рівень маркетингу та втрата ринків збуту продукції;

- прорахунки в інвестиційній політиці;
- незадовільно поставлена робота з винахідництва (інновації) та раціоналізаторства;
- непередбачений дефіцит у фінансуванні;
- недостатній оперативний контроль за діяльністю і процесом виробництва.

Ці фактори, як правило, взаємопов'язані і в своїй сукупності негативно впливають на кризовий стан підприємства. Вони призводять до виникнення збитків у діяльності підприємства, неплатоспроможності, незадовільної організації роботи з ринком, втрати конкурентоспроможності.

Сьогодні ми маємо наочний приклад кризового стану економіки нашої країни. Розпад колишнього СРСР призвів до кризового стану практично всіх його республік. Раніше економічні зв'язки становили єдиний виробничий комплекс і були взаємопов'язані між собою. Розрив цих зв'язків спричинив відсутність замовника на продукцію, яку більшість підприємств випускали для колишнього

Союзу. Потреба в ній відпала, підприємства різко скоротили випуск продукції і стали збитковими, а багато з них повністю призупинили свою діяльність. Це і є однією з головних причин кризових явищ в Україні.

З метою вжиття антикризових заходів необхідно визначити глибину економічної кризи, тобто фінансовий стан: рівень кредиторської заборгованості та рівень неплатоспроможності.

Оздоровлення фінансового стану підприємства потребує розробки конкретної програми виходу з економічної кризи. У програмі необхідно дати глибокий аналіз фінансово-економічного стану підприємства, і на основі аналізу вжити ефективних заходів як оперативного, так і стратегічного спрямування. Така програма має розроблятися обов'язково для кожного підприємства, виходячи зі специфіки його діяльності. При розробці програми необхідно враховувати ситуацію, яка склалася у партнерів, які пов'язані з підприємством договірними зобов'язаннями, а також взаємовідносини з місцевими органами влади. Органи державної влади повинні сприяти нормальному функціонуванню організаційної, судової (правового) і соціальної системи на відповідній території і відповідному захисту виробничої діяльності підприємства [5, с.137].

Ефективність реалізації такої програми і поставленої в ній кінцевої мети залежить великою мірою від наявності відповідних законодавчих актів та методичних розробок зі складання програм.

Застосування аналітичних методів зі складання комплексної програми (фінансової, виробничо-технічного оздоровлення, управління, інвестування, зовнішнього управління, конкурсного виробництва тощо) дасть змогу здійснити відповідний аналіз фінансово-

економічного стану, системи управління підприємством, його виробничої і маркетингової діяльності, а на основі аналітичних даних, одержаних в процесі цієї роботи, розробити програму виходу підприємства з економічної кризи. Конкретними кроками на шляху зміцнення економічної безпеки та уникнення економічної кризи українських підприємств можуть бути:

- забезпечення високої фінансової ефективності роботи, фінансової стійкості і незалежності підприємства;
- забезпечення технологічної незалежності і досягнення високої конкурентоспроможності технічного потенціалу підприємства;
- збільшення капіталовкладень у ресурсозбереження;
- активна участь у міжнародних виставках, семінарах та впровадження передового світового досвіду;
- досягнення високої ефективності менеджменту, оптимальної і ефективної організаційної структури управління підприємством;
- досягнення високого рівня кваліфікації персоналу і його інтелектуального потенціалу;
- мінімізація руйнівного впливу результатів виробничо-господарської діяльності на стан навколишнього середовища;
- правова захищеність всіх аспектів діяльності підприємства;
- забезпечення захисту інформації, комерційної таємниці і досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи всіх підрозділів підприємства;
- ефективна організація безпеки персоналу підприємства, його капіталу і майна, а також комерційних інтересів [3, с.162].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, для виведення підприємства з фінансової кризи необхідно своєчасно здійснювати діагностику проблеми його неплатоспроможності, а також розробити єдиний методологічний підхід щодо виявлення кризи розвитку підприємства та механізм проведення санації як організаційний, так і фінансовий.

Незважаючи на те, що Україна має потужну промислову базу, розвинуту інфраструктуру і значні природні і людські ресурси, у даний час вона знаходиться в стадії глибокої кризи. Аналіз її головних причин свідчить про те, що економічну ситуацію в країні варто пов'язувати не тільки з об'єктивними причинами, але і з значними помилками, допущеними при проведенні реформ.

Досвід розвинутих країн показує, що ефективна економіка повинна бути заснована на різноманітті форм власності і ринкових відносин, тому в результаті проведення реформ

велика частина промислових підприємств України вже не є державною власністю. У той же час проблеми, які держава намагалася вирішити шляхом роздержавлення і приватизації, по суті залишилися в тому ж стані, а в ряді випадків їх число навіть збільшилось. З самого початку процес приватизації носив тотальний характер, причому найчастіше без конкретної економічної мети, нерідко і всупереч економічній доцільності.

Це є однією з головних причин суттєвого зниження макроекономічних показників виробничої діяльності практично всіх промислових підприємств країни. Ефективність роботи промислових підприємств не залежить від форми власності, а зростання обсягів продукції, що випускається підприємствами недержавного сектору, обумовлене відповідним збільшенням їхньої питомої ваги в економіці України. Таким чином, на переважній більшості підприємств відбулася формальна зміна форми власності при незмінних організації виробництва і відношенні робітників до праці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Терещенко О. О. Управління фінансовою санацією підприємств: підручник / Олег Терещенко: Міністерство освіти і науки України, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана. – К. : КНЕУ. - 2006. – 552 с.

2. Лігоненко Л.О. Антикризове управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій: монографія / Л.О. Лігоненко; Міністерство освіти і науки України, Київський національний торговельно-економічний університет. – К. - 2001. – 580 с.

3. Стратегия и тактика антикризисного управления фирмой / Под ред. проф. А. П. Градова, проф. Б. И. Кузина. – Санкт-Петербург: «Специальная литература», 1996. – 512 с.

4. Петренко Е. А. Влияние социально – экономических факторов на мотивацию труда в условиях перехода к рыночной экономике. Труды Донецкого государственного технического университета. Серия: экономическая. Выпуск 6. – Донецк. ДонГТУ. – 1999. – С. 157-164.

5. Петренко Е. А. Роль государства в повышении инвестиционной привлекательности в угольной промышленности // Материалы международной научно – практической конференции "Город, регион, государство: проблемы распределения власти". – Донецк, 1997. - 20-23 мая. - С. 222 – 223.

KALINICHENKO O.A. CRISES PHENOMENA OF NATIVE ENTERPRISES.

In article problems of the crisis phenomena of a national economy, including the enterprise are considered. The depth definition of economic crisis for of antirecessionary measures introduction.

Keywords: reforming, economic relations, market relations, the industry, manufacture, capacity, profitability, financial resources, an economic crisis, sanitation, expenses, competitors, solvent, tax laws.

КАЛИНИЧЕНКО Е.А. КРИЗИСНЫЕ ЯВЛЕНИЯ ОТЕЧЕСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ.

В статье рассматриваются проблемы кризисных явлений экономики страны и предприятий в частности. Определение глубины экономического кризиса для внедрения антикризисных мероприятий.

Ключевые слова: реформирование, экономические отношения, рыночные отношения, индустрия, производство, производственная мощность, рентабельность, финансовые ресурсы, экономический кризис, санация, расходы, конкуренты, платежеспособность, налоговое законодательство.